

KAUNO LOPŠELIO – DARŽELIO „RASYTĖ“
LOGOPEDĖS EKSPERTĖS EGLĖS ŽIČKUVIENĖS
SEMINARO
„YPATINGI VAIKAI: NAUJA KARTA IKIMOKYKLINĖJE UGDYMO ĮSTAIGOJE“
METODINĖ MEDŽIAGA

I DALIS

INDIGO VAIKAI IR HIPERAKTATYVŪS VAIKAI: panašumai ir skirtumai

Daugelyje straipsnių yra teigiama, kad indigo vaikai atėjo pervesti žmoniją į naują pasaulį. Ne, tai ne išrinktieji, ar pasaulio gelbėtojai. Tai tokie pat žmonės, kaip jūs, tačiau turintys gilesnį suvokimą. Jokiais būdais nereikia jų išaukštinti. Reikia tik supratimo ir visokeriopos pagalbos. Nes kitu atveju, jų vidinis įniršis ir neapykanta pasauliui gali sudeginti juos pačius iš vidaus. Tai žmonės, kurie vaikščioja ant plonytės linijos tarp realaus pasaulio ir beprotybės.

Paprastam žmogui sunku suprasti, kaip galvoja ir ką jaučia indigo vaikas. Jo galvoje nuolat vyksta apmąstymo procesai pradant pasaulio problemomis ir baigiant egzistencijos klausimais. Ir tie apmąstymai nėra paviršutiniški. Būtent dėl šios priežasties, jie atitrūksta nuo realaus pasaulio, nes jiems per sunku matyti, kaip žmonija yra degradavusi ir koks tas pasaulis supuvęs.

Jei turite tokių vaikų, ar pažįstamų, įdėmiai klausykite, ką jie kalba. Neretai jūs nieko nesuprasite, bet jei parodysite norą suprasti, jie būtinai jums viską paaiškins. Ir galiausiai, nelaikykite juos kitokiais, jie tokie pat kaip jūs, tik jie atėjo su paskirtimi, kuri, deja, juos žudo, nes pasikeitimo procesas yra labai lėtas.

Visi indigo vaikai turi panašų visuotinį gyvenimo tikslą: padėti apreikšti naująjį taikos amžių.

Savybės, leidžiančios juos išskirti – pirmiausia, tai daug gyvesnis ir skaidresnis vaikų sąmoningumas. Jie tarytum žino kuo yra, turi labiau išreikštą savigarbą ir orumo jausmą, taip pat geba savarankiškai mąstyti ir spręsti. Iš to seka jų laisvės bei teisingumo poreikis, neprilygstamas, pasak tyrinėtojų, jokiai ankstesnei kartai. Čia natūraliai atsiskleidžia ir šių vaikų maištingumas, tvirtas nesusitaikymo pojūtis, kai bandoma jiems primesti nepagrįstą valdžią ar nepriimtina tvarką. O šių vaikų drąsa priešintis ir besąlygiški siekiai pranoksta bet kokius suaugusiųjų įsivaizdavimus. Tačiau vienas pagrindinių, giliai vidinis vaikų tikslas bendras - keisti ir gerinti pasaulį. Jie regi tokią užduotį daug aiškiau, nes supranta save kaip dalelę, susietą su visuma, priima ir suvokia aplinkinį pasaulį daug plačiau, taip pat, daug pilniau vadovaujasi intuicija.

Štai koks 21 m. indigo žmogaus apibūdinimas: “Žinau, kad mano tikslas – padėti žmonėms gyventi nors truputį sklandžiau. Padarysiu viską, ką galiu, visiems, su kuriais bendrausiu, kad jų gyvenimas būtų nors šiek tiek lengvesnis ir ne toks sudėtingas. Jaučiuosi taip, tarsi įteikčiau gyvenimo gėlę daugeliui draugų. Atrodo esu draugų gyvenimo vadovu.”

Keletas pastebėjimų suaugusio indigo žmogaus, auginančio tokį vaiką:

„Pats augindamas indigo vaiką, su juo elgčiausi kitaip nei su manimi elgėsi tėvai. Skatinčiau vartoti skleidžiantį aukšto dažnio virpesius gyvąjį, visavertį maistą (ypač mėlynai žaliuosius dumblius), mokyčiau „įžeminti“ savo patirtį, rūpinčiausi jo EML pusiausvyra. Stengčiausi, kad, pažinęs savo išskirtinumą, vaikas jį suvoktų ne kaip ydą ar blogybę, bet kaip dovaną. Tokio vaiko tikriausiai neleisčiau į mokyklą. Kartu su kitais indigo vaikų tėvais verčiau suburčiau grupę, kur vaikai būtų šviečiami jiems iš tikrųjų svarbiais klausimais – kalbėtusi apie dvasingumą, tikrąją savo prigimtį ir saviraiškos galimybes, svarstyti, kaip išsklaidyti kylantį pyktį, kaip įgyti bei saugoti savigarbą, kaip ugdyti bei mylėti pačius save ir kitus žmones, kaip lavinti vidinę nuojautą.“

Palyginti su kitais žmonėmis, indigo turi žymiai didesnę gyvenimo priemonių rinkinį. Ne indigo žmogus duobę kasa su kastuvu, o indigo – ekskavatoriumi. Taigi duobę jis iškas greičiau ir didesnę, tačiau neapdairiai į ją įvirtęs, nugarmės labai giliai. Stokodamas pusiausvyros (tarsi neturėdamas kopėčių), jis nepajėgs iš tos duobės išlipti. Šis palyginimas atskleidžia, kad indigo žmonių gabumai kartais būna pavojingi jiems patiems.

Nesuklystume teigdami, kad savotiški indigo vaikų prototipai aiškiai buvo visų kontrakultūrų iniciatoriai. Svetimumo aplinkai jausmas, pastiprintas reakcijos į autoritarinį auklėjimą ideologizavimą suteikė kūrybiškai, gyvai asmenybei didžiulį akstiną išsakyti tiesas, kurti alternatyvią, savo aplinką ir pritraukti bendraminčius.

Tai ypač pravers konservatyvesnių pažiūrų suaugusiems, galbūt tokių "keistų" vaikų tėvams ar mokytojams. Nemažai jų vos pramokę kalbėti, ima pasakoti įspūdžius iš praeitų gyvenimų - anksčiau tai buvo lengvai priskiriama fantazijoms - dabar vis daugiau sužinome šitokių atvejų, nes suaugusieji išties pradeda supratingiau įsiklausyti. Kai kurie vaikai pasakoja tokius vaizdingus ir tikslus išgyvenimus, atneštus iš senųjų epochų, kad belieka tai priimti tik kaip patį tiksliausią reinkarnacijos egzistavimo įrodymą.

INDIGO VAIKAMS BŪDINGI BRUOŽAI

Jei bent į 10 teiginių atsakymai - **TAIP**, Jūsų vaikas tikriausiai **INDIGO**, jei 15 – tikrai:

1. Jūsų vaikas atėjo į šį pasaulį atsinešdamas karališkumo jausmą.
2. Jūsų vaikui būdingas jausmas, kad jis nusipelnė būti čia.
3. Jūsų vaikas pasižymi aukšta saviverte.
4. Jūsų vaikui kyla sunkumų, susidūrus su disciplina ar valdžia.
5. Jūsų vaikas atsisako padaryti tam tikrus nurodytus dalykus.
6. Jūsų vaikas atranda geresnių būdų, kaip ką nors atlikti namuose ar mokykloje.
7. Laukimas eilėje Jūsų vaikui yra labai sunkus darbas.
8. Jūsų vaikas jaučia stiprią empatiją kitiems.
9. Jūsų vaikas anksti išvystė abstraktų mąstymą.
10. Jūsų vaikas labai protingas.
11. Jūsų vaikas labai talentingas (gabus, bent vienoje srityje).
12. Jūsų vaikas svajotojas.
13. Jūsų vaiko akys atrodo senos, išmintingos ir gilios.
14. Jūsų vaikas dvasingas.
15. Rituališkos sistemos, nepasižyminčios kūrybiškumu Jūsų vaikui sukelia frustracijos jausmą.

ALTERNATYVUS INDIGO VAIKŲ UGDYMAS

Alternatyvia laikoma tokia mokykla, kuri laikosi žemiau išvardintų darbo modelių ir nuostatų:

1. Pagarba mokiniui, o ne pačiai mokymo sistemai.
2. Mokiniai gali, laikydamiesi nustatytų ribų, patys rinktis pažintinės medžiagos pateikimo pavidalą ir greitį.
3. Mokymo programa lanksčiai taikoma konkrečiai klasei ir dažnai keičiama, kad atitiktų individualius mokinio poreikius.
4. Mokymosi kriterijus bendromis pastangomis nustato moksleiviai ir mokytojai, o ne sistema.
5. Dirbdamas su savo klase, mokytojas turi didelę veiksmų laisvę.
6. Užduotims laikyti senosios vaikų ugdymo sampratos, mokyklos darbuotojai yra atviri naujovėms.
7. Vertinamosios užduotys nuolat peržiūrimos ir keičiamos, atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, sąmoningumą ir pateiktos bei įsisavintos medžiagos pobūdį.
8. Įstaigai būdinga nuolatinė veiklos metodų kaita.
9. Kai kurie jos bruožai tikriausiai kelia prieštarų minčių.

VALSTYBINĖ MONTESORI MOKYKLA

*„Mūsų tikslas – ne vien padėti vaikui suprasti.
ir juo labiau – ne priversti jį išsiminti. Mes siekiame
palytėti jo vaizduotę bei pažadinti iš sielos
gelmių kylantį susidomėjimą.“*

(dr. Maria Montessori)

Šioje mokykloje taikomi revoliucingi mokymo metodai puikiai atitinka indigo vaikų ugdymo pagrindus. Montessori programos tikslas – kiekvienam vaikui pagelbėti kiek įmanoma skleisti įvairiomis gyvenimo kryptimis. Mokomoji veikla tobulina vaiko bendravimo įgūdžius, skatina emocinę brandą, lavina kūno koordinaciją ir pažintinius įgūdžius. Visapusė mokymo programa padeda vaikui pažinti mokymosi džiaugsmą, teikia galimybę medautis pačiu mokymosi procesu ir ugdytis savigarbą, taip pat teikia potyrių, tampančių mokinio žinių pagrindu.

PASAULINĖ VALDORFO MOKYKLA

*„Valdorfo mokyklos maloniai stebina dėmesingumu
ugdymo kokybei. Kiekvienam mokytojui vertėtų
susipažinti filosofiniais Valdorfo pedagogikos
pagrindais.“*

(dr. Boyer, Karnegie – švietimo fondo direktorius)

Laisvoji Valdorfo mokykla skelbia siekianti ugdyti laisvus, kūrybingus, savarankiškus, dorus ir laimingus žmones. R. Štaineris šią užduotį apibendrina tokiais žodžiais: „Vaikus sutikime pagarbiai, mokykime su meile, išlydėkime su meile“. Peržengęs Valdorfo mokyklos slenkstį pasijunti lyg Alisa, per veidrodį patekęs į Stebuklingą mokslo šalį. Tai – įstabus, kartais klaidus pasakų, sakmių, padavimų, muzikos, meno, fizinių bandymų, klasės vaidinimų, švenčių, pačių vaikų rankomis rašytų ir iliustruotų pratybų sąsiuvinų pasaulis, kur nėra egzaminų, klasių, kompiuterių ir TV.

KAIP PADĖTI INDIGO VAIKAMS VYSTYTI SAVO POTENCIALĄ

- Gerbkite juos.
- Mylėkite juos besąlygiškai.
- Parodykite, kad juos mylite.
- Leiskite pasirinkti.
- Suteikite laisvę tobulėti, kartu nepamirškite ir priežiūros bei saugumo.
- Nustatykite ribas, kad apsaugotumėte juos, tačiau nenustatinėkite arbitrarinių ribų.
- Nurodykite priežastis, paaiškinkite, kodėl.
- Kiek tik įmanoma, leiskite jiems dalyvauti kuriant taisykles ir pasekmes, pažeidus jas.
- Viską visuomet paaiškinkite pilnai taip, kad jie galėtų suprasti.
- Nekalbėkite iš aukšto, nenurodinėkite, nuvertindami juos.
- Nesakykite "tiesiog todėl" arba "todėl, kad aš taip pasakiau", galvodami, kad tai pakankamai svari priežastis Indigo vaikui. Taip nėra.
- Nelyginkite savo vaiko su savimi vaikystėje.
- Palaikykite juos emociškai.
- Išklausykite jų.
- Gerbkite jų privatumą ir asmeninę erdvę.
- Išmokykite savo vaiką gerbti kitus, nepaisant jų sugebėjimų, ir modeliukite tokį elgesį.
- Pripažinkite savo klaidas.
- Atraskite laiko pažaisiti su savo vaiku.
- Neatlikite užduočių, kurias gali atlikti pats vaikas, už jį. Leiskite jiems susikurti autonomiškumą.

- Sukurkite jiems atsakomybių namuose ir suteikite teisę tarp jų pasirinkti.
- Pastebėkite jų gerą elgesį ir padėkokite už tai.
- Apdovanojimus naudokite taip pat arba dažniau nei bausmes. Tai padeda, susidūrus su frustracija.
- Įtraukite vaiką į savo gyvenimą, neatstumkite.
- Gerbkite bet kokius ekstrasensorinius Jūsų vaiko gebėjimus, net jei Jūs patys to nesuprantate.
- Vystykite ir palaikykite bet kokius Jūsų vaiko talentus ir gebėjimus – fizinius ar metafizinius.
- Būkite sąžiningi su savo vaiku. Kalbėkite tiesą. Jie supras, jei meluosite.
- Venkite nurodymų, stenkitės paprašyti jų kartu bendradarbiauti, kad įvykdytumėte tam tikrus uždavinius.
- Nesistenkite manipuliuoti. Nepavyks.
- Nesinaudokite kalte, baime ar neapykanta, stengdamiesi sukontroliuoti juos.
- Būkite teisingi.
- Būkite pastovūs. Jei sakote "Ne", žiūrėkite, ar turite tam rimtą priežastį, ir to laikykitės.
- Įvertinkite jų pastangas.
- Leiskite kūrybiškai išlieti jausmus.
- Būkite atviri ko nors išmukti iš savo vaikų.
- Efektyvi prašymo forma Indigo vaikui: "Man reikia, kad padėtum man laiku nueiti pas gydytoją. Kad nepavėluotume, mums reikėtų išeiti už 5 minučių. Taigi padaryk viską, ką tu nori padaryti iki to laiko, pvz. gali nueiti į vonią nusiprausti, jeigu tau reikia. Kadangi močiutė atvažiuos vėliau, mums reikėtų surinkti tavo žaislus arba dabar, arba iškart, kai grįšim, tu pats nuspręsk, kada geriau".

INDIGO VAIKUS UGDANČIŲ ŽMONIŲ ATMINTINĖ (pagal filosofijos mokslų daktarę Kete Makloski)

1. Nustatydami leistino elgesio ribas, būkime kūrybingi.
 - Atsižvelkime į vaiko poreikį išlieti jėgų perviršį.
 - Leiskime vaikams vertingais poelgiais pastūmėti jiems nustatytas ribas, ir jų laimėjimai galbūt pranoks mūsų visų lūkesčius.
 - Elgesio ribų klausimais bendraukime su pačiais vaikais.
2. Neapsunkinkime vaikų suaugusiųjų pareigomis, tačiau bendraukime kaip su lygiaverčiais partneriais.
 - Rimtai aiškinkime savo elgesio priežastis.
 - Nekalbėkime išdidžiai.
 - Klausykimės vaikų žodžių.
 - Gerbkime juos taip pat, kaip savo tėvus ar mylimus giminaičius.
3. Pasigedę pagarbos mūsų laikysenoje, indigo vaikai netikės, kad juos mylime.
 - Jiems reikia meilę išreiškiančių poelgių, o gražbylystėms jų siela yra kurčia.
 - Asmeninė mūsų gyvensena ir santykiai su artimaisiais šiems vaikams yra mūsų meilės atspindys.
4. Buvimas kartu su indigo vaikais – ir darbas, ir malonė.
 - Nemėginkite gudrauti, jie įžvelgia net menkiausią apgavystę.
 - Būtinai stebėkite šių vaikų tarpusavio santykius – jie esti didžiai pamokantys.

Daugelis pedagogų teigia, kad norėtų pakeisti švietimo sistemą, jos modelį, bet tai nuo jų priklauso. Tačiau pasaulinėje praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai pedagogai randa būdų keisti pamokos stilių, „laužo nusistovėjusias tradicijas“ nekenkdami nei sau, nei kitiems. Mokytoja iš Australijos Dženifer Palner pristato savo mokymo būdą ir elgesį su vaikais.

- Būtinai randa laiko su vaikais aptarti jų lūkesčius, taip pat ir mokytojų atžvilgiu.
- Visus metus dirbant kartu, prasminga apibrėžti tam tikras visiems priimtinas taisykles, kad kiekvienas suvoktų, ko iš jo tikimasi. Visos taisyklės apibrėžtos teigiamais žodžiais.

- Su vaikais dalinasi savo jausmais, galinčiais įtakoti mokytojos ir mokinių tarpusavio santykius. Taip pat ir vaikai skatinami išsakyti savo lūkesčius, nuotaikas, jausmus.
- Siekia, kad esama ugdymo programa kuo labiau atitiktų vaikų poreikių įvairovę, žinių lygį bei įgūdžius.

- Pažinimo medžiaga ir darbo užduotys derina prie pamokos pobūdžio. Patys mokiniai prisideda prie kai kurių temų atrankos, tuo pačiu galėdami gvildinti jiems rūpimus klausimus.

Štai kelios veiklos rūšys, padedančios lavinti įvairaus lygio mąstymą:

- Stebėjimas.
- Skirstymas į grupes ir klasifikavimas.
- Persakymas savais žodžiais, įsiminimas, apibendrinimas.
- Palyginimas, supriešinimas.
- Samprotavimas, vertinimas.
- Pritaikymas.
- Projekto rengimas.
- Kūryba.

Atliktą darbą vertina pats mokinys, bendraklasiai arba mokytojas; vertinimo pavidalai būna įvairūs: mokymosi laimėjimų žurnalai, pranešimai, sieniniai stendai, demonstravimas, vaidmenų žaidimai, darbo rezultatų nagrinėjimas, vertinimas pagal numatytus ar išskirtinius kriterijus, šmaikščios rašytinės pastabos, posėdis ar filmuota dienoraštis. Nusprendęs vertinti tam tikrus mokinio pasiekimus, mokytojas visada apie tai praneša iš anksto, skirdamas atitinkamas užduotis.

SEPTYNIOS PASLAPTYS, KAIP UŽAUGINTI SVEIKĄ IR LAIMINGĄ VAIKĄ

1. Vaikeliu rūpinkimės nuo to laiko, kai jis užsimezga iščiose. Gyvenkime darnų gyvenimą – pastoviai saikingai mankštinkimės, sveikai maitinkimės, ilsėkimės ir puoselėkime vidinį savo pasaulį.
2. Sužinokime vaikelio proto ir kūno visumos tipą, kurį padeda pažinti gyvenimo mokslas AJURVEDA.
3. Puoselėkime vidinę savo pačių ir kūdikio ar vaiko ramybę: klausykime muzikos, gėrėkimės gamta, alsuokime kvapiais aliejais ir pan.
4. Kasdienis vaikelio kūno masažas padeda virškinti maistą, gerina raumenų tonusą, teikia atsparumo ligoms ir skatina ramų miegą.
5. Savo mažylį ir vyresnius vaikus supažindinkime su joga bei kvėpavimo pratimais. Tai teikia žvalumo, gerina koordinaciją, reguliuoja alkį, troškulį, miegą ir virškinimą.
6. Rinkitės proto ir kūno visumos tipui derantį maistą.
7. Ilsėkimės, pasitelkime masažą, stiprinančias priemones bei visavertį maistą, kad lengviau išvertume gimdymą, pogimdyvinę depresiją, įstengtume deramai rūpintis vaikeliu ir vidine savo pačių sklaida.

KITI NAUJOS KARTOS VAIKAI

Be indigo vaikų, neseniai pradėjo gimti, taip vadinami krištoliniai vaikai, kurie irgi skiriasi savo aura. Savo elgseną jie labai panašus į indigo, tačiau, jie, skirtingai nuo indigo, nejaučia stipraus pykčio. Kitaip sakant, tai vaikai, kurie turi aukštesnį dvasinį išsivystymą.

Šiuos vaikus supa vaivorykštės spalvų aura, jie turi gebėjimą užuosti nesąžiningumą, panašiai kaip kad šunys užuodžia baimę. Jie yra labai komunikabilūs, meilūs ir rūpestingi. Jie lengvabūdžiai ir lengvai atleidžiantys. „Kaip kad indigo vaikai nesuvokia kaltės jausmo, kristaliniai vaikai nejaučia baimės“, – tokius aprašymus galima rasti internete.

Tikriausiai nenuostabu, kad tokie vaikai gyvybingesni, išradingi, dažnai pasižymi ypatingu kūrybiškumu bei meniniais, o kartais ekstrасensoriniais sugebėjimais. Kaip tik profesionalai - medikai ar mokytojai - daugumoje išlieka skeptiški, teigdami, kad šio reiškinio ypatingumas ir naujumas yra pervertinamas. Galbūt toks pareiškimas turi pagrindo, jei pripažintume, kad tai mes tik naujai išvystame senus dalykus, "atrاندame" iki tol neigtas galimybes.

Žymus mitologijos tyrinėtojas ir psichologas Joseph Campbell (1904-1987) gyvais pavydžiais nurodo, kad visų tautų folkloras tiesiog perpildytas pasakojimais apie ekstrordinarius vaikų prasidėjimus ir gimimus.

Daugelio tautų svarbiausias religines legendas apjungia idėja, bylojanti - tai būtybė iš aukštesnio pasaulio "nusileidžia" į žemę, kad praeiti žmogaus kelią ir šią patirtį pranokti, išvystyti, tampant įkvepiančiu pavyzdžiu kitiems. Pavyzdžiu, kurio nereiktų bandyt perimti tiesiogiai, bet atrasti atitikmenį savo nepakartojamame gyvenimo patyrimo.

Daugelio šalių folklore išskirtinius vaikus – būsimus mitologinius herojus - sunkumai ir išbandymai lydi nuo pat mažų dienų. Tai nepamainoma jų užgrūdinimo ir atsivėrimo proceso dalis. Tačiau jie neretai sulaukia atgamtinių jėgų pagalbos ir gali komunikuoti su neregimuoju pasauliu.

Religijų istorija kupina skaidrios savimonės vaikų. Tai būsimi dvasiniai lyderiai, bebaimiai reformatoriai ir tikri šviesuoliai. Mūsų amžiuje tapo įprasta manyti, kad tokių asmenybių negali būti daug, o vaikai laikomi išskirtiniais dažniausiai dėl įgimtų meninių gabumų, - ne dėl aukšto sąmoningumo. Greičiausiai, kaip tik tokio išmintingojo vaiko suaugusieji niekad ir nenorėjo pripažinti. Vakarų kultūra sukūrė pakankamai lanksčias meninio lavinimo programas talentingiems vaikams, tačiau dvasiškai atbudusiems, plataus mąstymo novatoriams tenka skintis kelią pro apribojimų tvoras ir atvirai siekiant idealų, sulaukti aplinkinių pasmerkimo.

Tačiau tokia yra archetipiška "herojaus tūkstančių veidų" vaikystė. Būsimas šviesos nešėjas, o ir kiekvienas prašvėtęs, kaip taisyklė praeina ilgą nepripažinimo ir persekiojimo kelią, nemalonės ir kliūtys, rimti pavojai tampa jo kasdienybe. Šiuolaikinio augančio vaiko kontekste tai ir neprisitaikymas, ir visi rizikos faktoriai, atsiveriantys pasitraukus nuo saugios "įprastinės srovės".

Kristaliniai vaikai, gimstantys maždaug nuo 2000-ųjų nepasižymi drastišku maištingumu, bet išskirtiniu užuojautos lygiu, tai - derintojai, „nesantaikų gydytojai“, įkvepėjai ir statytojai. Beje, jiems dažnai diagnozuojamas autizmas dėl ypatingai ramaus tylaus būdo. Kristaliniai vaikai, kaip teigiama, net ir kalbėti pradeda daug vėliau, nes mano, kad tai ne vienintelė bendravimo priemonė. Dažniausiai jie būna pilnai atvėrę savyje telepatinio bendravimo sugebėjimus ir daugybę tėvų tai liudija.

Naujausia ateinanti karta - **Vaivorykštės vaikai** - pasak Doreen Virtue, lyg šventumo įsikūnijimai, - jie apvainikuos didžiųjų permainų laikmetį, atnešdami taiką ir santarvę. Jei mes neprarasim vilties ir tikėjimo, kad šis pasaulis dar gali pagerėti.

Kiek proziškiau galima būtų išskirti, kad vieną grupę galėtų sudaryti aukštesnės savimonės, **sumanūs vaikai, ypač gabūs technologijoms nuo mažų dienų**. Tai visuotinai pastebėta, kaip vaikai greičiau ir geriau nei jų tėvai įsisavina kompiuterio programas, pataiso virtuvės mikserį ar nustato televizijos kanalus. Štokia savotišką evoliuciją dar būtų galima suvokti - išsivysčiusių technologijų šalyse gimsta vaikai, kurių genetinėje atmintyje tiesiog įrašyti technikos įvaldymo gabumai. Logiška, jei tėvas didžiąją gyvenimo dalį praleido sėdėdamas prie ekrano ir maigydamas TV pultą, nenuostabu, kad jo šeimoje gimęs vaikas netrukus lyg savaime išmoksta tuos kanalus atrasti ir užfiksuoti. Kiek sunkiau suprasti iš kur ateina naujo lygio užuojauta ir supratingumas. Tokia kaip tik būtų **antroji grupė - neįprastų vaikų, išsiskiriančių sąmoningumu ir etika. Trečią poskyrį sudarytų ypatingų meninių gabumų ar ekstrasensorinių savybių ar keisčiausių pažiūrų vaikai. Dažniausiai jie turi savyje visas ir antrosios grupės savybes, - tai dvasiškai prašvėtę, įgimtos aukštos moralės ir prie viso to - neeilinės kūrybinės išraiškos bei mąstysenos vaikai.**

Vienu tokių, iš šiandien labiau žinomų atvejų galėtų būt **Akiane** - nuo mažens fenomenaliai piešianti ir taip pat vos ne vizionistinių religinių suvokimą puoselėjanti mergaitė, amerikietė, gimusi ateistiškoje šeimoje, kurios mama, beje, išėivė iš Lietuvos. Akiane Kramarik išgyvena religinius krikščioniškus idealus vos ne asmeniškai, kiek panašiai kaip nemirtingasis William Blace, vaikystėje regėjęs angelus už lango ir giliai tikėjęs beribe vaizduotės galia. Akiane gali stulbinti savo gabumais bet taip pat pasižymi ypatingu darbštumu ir atsidavimu. Įdomu, kad jos mama Fareli Blinstrubaitė, vaikystėje Vilniuje, dėl silpnos sveikatos mokėsi namie ir mokyklos praktiškai nelankė. Įžvelgusi tame daug privalumų ji pratęsė šią edukacijos tradiciją šiandien, Idaho valstijoje, savo keturis vaikus mokydama namie. Reikia manyt tai padėjo Akiane pilniau atverti savo kūrybinę išraišką, nuo pat ketverių metų amžiaus. Pradėjus eit į pirmąją klasę, net specializuotoje katalikiškoje mokykloje mergaitei atrodė pernelyg triukšminga ir Akiane apsisprendė (kaip ir jos broliai) mokytis namie. Ji taip pat neturėjo dailės mokytojo, tėvai šioje srityje nebuvo išsilavinę. Akiane pamini dažną gabesniems vaikams supratimą: ji manė, kad visi

vaikai gali taip piešti ir rašyti eiles, kurias ji priima, beje, net ne kaip asmeninį talentą, bet aukštesnės būties apreiškimą. Augant, suvokus savo ryškų išskirtinumą, mergaitė visgi stengiasi laikytis motto, "jei esu palaiminta, tai tik dėl to, ir vien dėl to, kad padėti kitiems".

Apibendrinant visas išsakytas mintis, galima teikti: nors indigo vaikai – santykinai nauja žmonijos dalis, iš žilos senovės kylanti jų išmintis mus ragina kurti naują, meilės sklaidai palankesnę bendrabūvį – ne tik su jais pačiais, bet ir su kitais žmonėmis. Šie vaikai mus skatina pasitelkti naujus jų ir pačių savęs vertinimo kriterijus:

- Jie mums primena, kad bendraudami vieni su kitais, visada iki galo išgyventume esamą akimirką.
- Jie mūsų prašo justis atsakomybę už savo žodžius bei lūkesčius: ir sąmoningus, ir nesąmoningus.
- Jie mus ragina būti atsakingus už pačius save.
- Šios „karališkos būtybės“ mums padeda suvokti didžiulę kiekvieno žmogaus vertę. Juk visi mes esame karaliai – dvasinės būtybės, Žemėje įgijusios kūniškąjį pavidalą.

Vienas išminčius yra pasakęs: „Svarbu ne tai, kas mums duota. Svarbu, kaip tai panaudojame.“

Tačiau nereikėtų pamiršti, kad indigo vaikų koncepcija nėra paremta jokiais moksliniais tyrimais. Daugelis aprašytų indigo vaikų elgesio modelių yra tokie bendri, kad tinka beveik visiems žmonėms.

HIPERAKTYVŪS VAIKAI

Hiperaktyvumo (veiklos ir dėmesio, hiperkinezinis) sutrikimas yra lėtinis, prasidedantis vaikystėje ir galintis tęstis visą gyvenimą. Šis sutrikimas neigiamai veikia vaiko gyvenimą namuose, ugdymo įstaigoje, bendruomenėje. Tai vaikai – nenuoramos, išsiblaškę, impulsyvūs, įkyrūs, keliantys daug rūpesčių savo tėvams ir pedagogams. Patys vaikai dažnai jaučiasi nelaimingi, žema jų savivertė. Jeigu šiems vaikams nėra teikiama savalaikė pedagoginė, psichologinė ar medicininė pagalba, padidėja rizika nuklysti į asocialų gyvenimą: piktnaudžiauti alkoholiu, narkotikais, nusikalsti, susirgti įvairiomis psichikos ligomis, galimi ir suicido atvejai.

Hiperaktyvūs vaikai išsiskiria iš grupės savo laikysena, manieromis, kurios rimtai trukdo ugdymo(si) procesui ir jiems patiems įvairiose situacijose.

Hiperaktyvumo atsiradimo priežastys labai įvairios:

1. Ankstyvoje vaikystėje atsiradę smegenų funkcijų sutrikimai dėl nėštumo ar gimdymo patologijos.

2. Genetinis faktorius.

3. Blogi santykiai šeimoje, konfliktai.

4. Neteisingas auklėjimas (perdėtas dėmesys arba visiška jo stoka).

5. Mitybos ypatumai.

Hiperaktyvūs vaikai skiriasi nuo normaliai aktyvių tuo, kad jų elgesys yra chaotiškas, mažiau kryptingas, sunkiai valdomas, o judrumas per didelis. Šių vaikų intelektas paprastai yra normalus, bet jie nesugeba mokytis pagal savo galimybes. Kuo labiau jiems nesiseka, tuo labiau jie nesistengia.

Daugeliui hiperaktyvių vaikų sunku pastebėti ryšį tarp *savo elgesio ir pasekmių*. Jei tėvai stengiasi apsaugoti juos nuo nemalonumų, kuriuos sukelia jų elgesys, vaikai taip ir neišmoksta to suprasti ir koreguoti savo elgesio.

Tėvams sunku palaikyti tvarką ir drausmę, jie reaguoja pykčiu ir bausmėmis, sudarydami *ydینگą ratą*, vaikai taip pat atsako prieštaravimu ir pykčiu.

Priešingas *ydینگas ratas* susidaro, kai tėvai nesugeba pasipriešinti vaiko reikalavimams ir leidžiasi terorizuojami. Tuo atveju vaikas jaučiasi nesaugus ir atsakingas už tai, kas su juo vyksta.

HIPERAKTYVIEMS VAIKAMS BŪDINGI BRUOŽAI

1. Dažnai nenustygsa, mosuoja rankomis, rangosi kėdėje.
2. Sunku sėdėti ramiai, kai to reikalaujama.
3. Lengvai išsiblaško nuo pašalinių dirgiklių.
4. Sunku sulaukti žaidimų eilės.
5. Dažnai skuba atsakyti į klausimą, nors dar nebaigiama paklausti.
6. Sunku laikytis instrukcijų.
7. Sunku sukaupti dėmesį atliekant tam tikras užduotis ar žaidžiant.
8. Dažnai pereina nuo vienos nebaigtos veiklos prie kitos.
9. Sunku žaisti tyliai.
10. Dažnai pernelyg daug kalba.
11. Dažnai trukdo kitiems.
12. Dažnai atrodo, kad neklauso, kas yra sakoma.
13. Dažnai pameta daiktus, būtinus užduotims ar veiklai mokykloje, namuose.
14. Dažnai imasi pavojingos veiklos, neatsižvelgdamas į pasekmes.

UGDYMA(S)S

- Mokymo planavimas.
- Medicininė priežiūra.
- Psichologinis konsultavimas.
- Elgesio modifikacija.

PAGRINDINĖS UGDYMO(SI) KRYPTYS

1. Vyraujantis teigiamas emocinis tonas santykiuose su vaiku:
 - Keisti suaugusiojo požiūrį vaiko atžvilgiu.
 - Akcentuoti vaikui jo mokymosi reikšmę.
 - Rodyti vaikui dėmesį tuo metu, kai jis elgiasi teigiamai.
2. Apgalvota skatinimų ir bausmių sistema vaiko elgesiui ugdymo įstaigoje ir namuose:
 - Vengti fizinių bausmių, erzینimo, pažeminimo, ironijos.
 - Riktis įvairias, vis naujas skatinimo ar draudimo priemones, kurios vaikui efektyvios.
 - Skatinimo ir drausminimo priemonės turi būti iš anksto aptartos su vaiku.
3. Vaiko nedėmesingumo kompensavimas specialiomis priemonėmis:
 - Sodinti vaiką šalia pedagogo stalo, pirmame suole.
 - Šalia sodinti gero elgesio vaiką, kuris galėtų būti autoritetu.
 - Vengti įvairių stimulų, kurie trukdo susikaupti.
 - Laikytis rutinos visose veiklose, sudaryti veiklų dienotvarkę.
4. Vaiko mokymas stebėti ir kontroliuoti save, adekvačiai vertinti savo veiklą:
 - Pateikti užduotis žodžiu ir palaikyti akių kontaktą.
 - Tikrinti mokinio žinias, o ne dėmesingumą.
 - Nurodymai turi būti glausti, aiškūs, suprantami.
 - Skatinti vaiką klausti, jeigu nesuprato užduoties.
 - Pateikti vieną užduotį, jeigu per sunku, skaidyti mažais žingsneliais.

REKOMENDACIJOS

- Nuolatinė priežiūra ir disciplina.
- Paskatinimai atlikus gerai užduotį ar esant geram elgesiui.
- Dažnai reikalingas išsamus pedagoginis, psichologinis, neurologinis ištyrimas, kad sudaryti vaikui mokymosi stilių ir palankias sąlygas, atitinkančias jo gebėjimus ir įgūdžius.
- Kartais reikalingas individualizuotas mokymas.
- Nedidelis ugdytinių skaičius.
- Pirmenybę reikia teikti kuo mažiau konkurencijos turinčioms veikloms.
- Įtraukti vaiką į socialinę veiklą.
- Leisti vaikui žaisti su jaunesniais vaikais, jeigu jam tai priimtinau (jie dažnai būna infantilūs).
- Vaikas turi tuoj pat patirti savo elgesio pasekmes – kai teigiama pagirti, paskatinti, kai neigiama – sudrausminti.
- Pastovumas susijęs su laiku, vieta, tėvais (globėjais):
- Reikalavimai ir pasekmės turi būti tie patys visą laiką;
- Tokie patys įvairiose situacijose;
- Tokie patys iš visų su vaiku susijusių ugdytojų (tėvų, senelių, pedagogų ir pan.).
- Būtina iš anksto planuoti problemiškas situacijas ar pasikeitimus.
- Pedagogams, tėvams ir kitiems globėjams reikia begalinės kantrybės ir įsisąmoninimo, kad vaikas turi tam tikrą sutrikimą.

Tiek tėvams, tiek pedagogams reikia mokėti atsiriboti nuo nemalonių potyrių, suprasti ir gerai apmąstyti vaiko neadekvataus elgesio priežastis, būdus kaip jų išvengti arba bent iki minimumo sumažinti.

Mokytis valdyti pyktį, atleisti vaikui ir kitiems aplinkiniams, kurie galbūt nežino vaiko raidos specifikos ir užsiuola be pagrindo.

REKOMENDACIJOS TĖVAMS nuo 0 iki 1 m.

- Nesikamuoti, kad vaiką „lepinatė“, dažniau glauskite prie savęs.
- Maitinkite lėtai, tačiau ne ilgiau 30 min.
- Pirmuosius 3 gyvenimo mėnesius apribokite kontaktą su nepažįstamais.
- Kartais esant dideliame aktyvumui ir miego nebuvimui, galima laikinai panaudoti medikamentus, kuriuos rekomenduoja gydytojas.
- Planuokite sau laisvą laiką, kad apsisaugotumėte nuo depresijos, išsekimo.
- Dalinkitės vaiko priežiūra su kitais šeimos nariais ar aukle.

REKOMENDACIJOS TĖVAMS nuo 1 iki 2 m.

- Saugiai paruoškite gyvenamą aplinką, kai vaikas pradeda vaikščioti.
- Neatsukite vaikui nugaros.
- Pasirūpinkite subalansuota mityba.
- Labai įsiaudrinusį vaiką galima mėginti suvaldyti tvirtais apkabinimais.

REKOMENDACIJOS TĖVAMS nuo 3 iki 6 m. ir vėliau

- Svarbu išmokti, planuoti ir valdyti (ar bent mėginti išvengti) netinkamo ir pikto elgesio įvairiose situacijose: valgant, važiuojant visuomeniniu transportu, ugdymo įstaigoje, parduotuvėje, gydytojo kabinete.

- Nesitikėkite, kad vaikas atkreips dėmesį į kelis momentus ar atsimins daugiau nei vieną paliepimą tuo pačiu metu.
- Atminkite, kad vaikas ramesnis ir lengviau valdomas mažesnėje erdvėje, kur nėra didelio žmonių susibūrimo.
- Atminkite, kad šie vaikai reikalauja didesnio tvirtumo, pastovumo, apribojimo, švelnumo iš abiejų tėvų.
- Svarbu teisingai suplanuoti vaiko dieną, griežtai laikytis dienotvarkės.
- Laikytis kontrolės sistemos, tačiau kai vaikas parodys, kad gali būti savarankiškas, pasitikėti ir leisti veikti pačiam.
- Gerai išanalizuoti ir parinkti vaikui tinkamą maistą, vengti dažiklių, gazuotų gėrimų, konservantų, cukraus, net gi obuolių.

KELETAS MINČIŲ APIE HIPERAKTYVIUS VAIKUS

Hiperaktyvūs vaikai skiriasi savo temperamentu. Nuo pirmųjų gyvenimo šie kūdikiai aktyvesni, labiau reaguoja į aplinką, juda, dažniau verkia. Tėvai auginantys tokius vaikus jau nuo pirmų dienų jaučiasi pavargę, išsekę, nuolat neišsimiega kartu su vaiku.

Kartais atrodo, kad hiperaktyvūs vaikai nuolat kažko ieško ir neranda. Jų hiperaktyvumas sąlygoja impulsyvumą, savikontrolės trūkumą, todėl šie vaikai negalvodami daro vieną ar kitą veiksmą ir tai dažnai sukelia pavojų jiems patiems.

Net mažiausias aplinkos dirgiklis juos išblaško, sudirgina ir vaikai pamiršta, ką iki šiol veikė. Jie nežaidžia su žaislais, nes greitai juos sulaužo, pameta, išmėto. Vyresni lygiai taip pat pameta mokymosi priemones, daiktus.

Šeimos gydytojas, tėvai ir pedagogai pastebėję netinkamą, neadekvatų vaikų elgesį, dažną nuotaikų kaitą, turėtų nukreipti vaiką poliklinikos psichikos sveikatos vaikų psichiatro įvertinimui.

Nustačius sutrikimo lygį ir gretutines problemas, galima skirti tam tikrą gydymą ir ugdymo būdą. Esant nesudėtingiems atvejams tėvams pakanka suteikti profesionalias specialistų ir pedagogų konsultacijas ir numatyti bendrą ugdymo(si) planą. Sudėtingesniais atvejais reikalinga elgesio terapija, šeimos psichoterapija, kai padedant psichoterapeutui stengiamasi keisti vaiko elgesį ir šeimos bendravimo stilių.

Didelė atsakomybė tenka ir pedagogams bei specialistams dirbantiems ugdymo įstaigoje su šiais vaikais. Pedagogai turėtų vadovautis specialiomis vaiko mokymosi ir elgesio strategijomis: individualiomis ugdymo(si) programomis, planingu medžiagos pateikimu, įveikiamų užduočių skyrimu.

Įgyvendinant įvairias strategijas reikia nepamiršti, tokių dalykų, kaip jėgos vengimas, pastovių tarpusavio ryšių palaikymas ir bendradarbiavimas, vaiko skatinimas pasirinkti ir jo mokymas spręsti problemas, padedant jas tiksliai apibrėžti, nustatant atitinkamus tikslus bei priimant sprendimus.

II DALIS

AUTIZMAS IR AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMAI

Autizmą pirmą kartą apibrėžė daktaras Kanner'is 1943 metais. Paplitimas nėra susijęs su rase, tautybe, socialiniu statusu, pajamomis ar gyvenimo būdu. Autizmas diagnozuojamas, kai nustatomi sutrikimai trijose pagrindinėse simptomų grupėse:

kokybinis socialinės tarpusavio sąveikos sutrikimas (vaikas nesuvokia kito asmens jausmų); kokybinis verbalinio ir neverbalinio bendravimo bei vaizduotės sutrikimas (pvz., bendraudamas nesinaudoja žodžiais, garsais, kūno judesiais ar veido išraiška); ribotas, pasikartojantis ir stereotipinis elgesys, interesai, veikla.

Autizmo priežastys: genetinis pagrindas – paveldimumas; vėlyva tėvystė; priešlaikinis gimdymas; neurologinis pagrindas, aplinkos, infekcinių veiksnių poveikis. Tai – visą gyvenimą trunkantis sutrikimas, kuriam būdingas kalbos, socialinės raidos deficitas. Autizmą turintiems žmonėms reikia pastovumo,

pasikartojimo, nuspėjamo. Nepaisant sunkios negalios, susijusios su kalbos trūkumu, ir nesugebėjimo visavertiškai bendrauti, daugelis vaikų pasižymi neįprastais įgūdžiais – ypač regimąją atmintimi. Jie puikiai sprendžia dėliones ir panašias vaizdines užduotis. Šiandien žinome, kad daugelis autizmą turinčių vaikų kalba, bet negali kalbos panaudoti socialiai – nors nori bendrauti, to nemoka. Jie bijo pokyčių. Jiems būdingas ritualinis elgesys, dažnas turi manijų. Besikaupianti vaiko įtampa dažnai perauga į agresiją kitiems ir sau.

Autizmas klasifikuojamas į keletą grupių:

- Vaikystės autizmas – F84.0
- Atipiškas autizmas – F84.1
- Retto sindromas – F84.2
- Kanerio (Helerio) sindromas – F84.3
- Hiperaktyvus sutrikimas, susijęs su protine negalia ir stereotipiniais judesiais – F84.4
- Aspergerio sindromas – F84.5
- Kiti įvairiapusiai raidos sutrikimai – F84.8

Autizmą, turintiems asmenims, taikoma elgesio, raidos, kognityvinė – elgesio terapija. Koks bebūtų taikomas metodas ar terapija, svarbu, kad darbas vyktų nuosekliai. Privaloma ugdomajam asmeniui kelti tuos pačius reikalavimus įvairiose situacijose. Ugdomoji veikla turi kelti teigiamas emocijas. Vengti stresinių situacijų. Komunikacijos mokymas turi būti taikomas visose srityse. Šie vaikai geriau suvokia regimąją negu girdimąją informaciją., todėl reikia naudoti daug vaizdinių priemonių. Planuoti bendravimą pradedant daiktais, po to paveikslėliais ir simboliais. Paraleliai vaikas turi girdėti šnekamąją kalbą. Būtina siekti akių kontakto ir laikytis tų pačių taisyklių visur ir visada. Nauji dalykai įvedami labai atsargiai ir mažais žingsneliais. Vaikai privalo turėti iš daiktų (paveikslėlių, simbolių) tvarkaraštį, kuriuo naudojasi visose aplinkose ir situacijose. Skatinti tik iki pabaigos užbaigus darbą.

Aspergerio sindromas – autizmo spektrui priklausantis neurologinis vystymosi sutrikimas. 1944 m. austrų gydytojas H. Aspergeris išskyrė šį sindromą pabrėždamas, kad tai raidos sutrikimas, apibūdinamas tomis pat kokybinėmis socialinio gyvenimo anomalijomis kaip ir autizmas kartu su ribotu, stereotipiniu bei pasikartojančiu veiklos bei interesų ratu. Sutrikimas skiriasi nuo autizmo tuo, kad nėra kalbos ar pažinimo raidos sulėtėjimo arba atsilikimo, asmuo yra normalaus intelekto. Aspergerio sindromą turinčių vaikų kalba gali būti išplėtotą, tačiau pokalbiuose trūksta iniciatyvos, diplomatijos, noro suprasti kitus bei atpažinti jų nuotaikas. Tokio asmens bendravimas vienpusiškas, o tai trikdo ir pykdo kitus asmenis, todėl neretai jis būna nesuprastas ir atstumtas. Toks vaikas nesupranta, ką jis negerai padarė, pasakė, tuomet sutrinka ir tampa vienišas. Vaiką lydi adaptacijos sunkumai ir labai didelė bendravimo su kitais asmenimis baimė.

Aspergerio sindromą turintys asmenys dažnai jaučiasi lyg gyvenantys svetimame pasaulyje, tarp jiems nesuprantamų ir jų minčių nesuprantančių žmonių.

Berniukų ir mergaičių santykis – 4:1. Tačiau mergaitėms būdinga slėpti suglumimą socialinėse situacijose. Mergaitės dažnai turi kelias drauges, yra tylios, didelės grožinės literatūros skaitytojos. Apie 20 % mergaičių serga nervine anoreksija. Berniukai dažniau serga epilepsija, būdingi nerviniai tikai.

Šiems vaikams trūksta socialinės nuovokos, kyla grėsmė patekti į pavojų, pvz., netikėtai išbėga į gatvę. Jie įvairiose situacijose vadovaujami protu, bet ne intuicija. Laiku pradeda šnekėti, kai kurių vaikų žodynas būna gausnis pagal amžių. Tačiau ankstyvame amžiuje atrodo jaunesni už savo bendraamžius – būdingas infantilumas, žemesnis ūgis.

Aspergerio sindromą, turintys vaikai netoleruoja prisilietimų, apkabinimų arba liečia žmones netinkamu būdu. Nedrįsta žiūrėti į akis arba per daug intensyviai siekia akių kontakto. Išskirtinai jautrūs pojūčiams: prisilietimams, garsams, šviesai, spalvoms, triukšmui, estetikai, kvapams. Sutrikusi stambioji motorika, nerangūs sportuodami, dažnai sunku išmokti net važiuoti dviračiu ar atsukti stiklainį.

Sprendimus priima lėtai, pastebimai daug svarsto, vertina, skaičiuoja ar planuoja, tačiau vykdo efektyviai ir kokybiškai. Turi problemų susirandant draugų ar užmezgant naujus santykius, linkę į profesionalų bendravimą. Turi problemų suprantant humorą, perkeltinę prasmę ar kūno kalbą, ironiją, sarkazmą, slengą, balso intonaciją. Daugybė menkai besiskiriančių pasirinkimo variantų sukelia susierzinimą ar pasimetimą. Mėgsta nusistovėjusią tinkamai veikiančią tvarką ar rutiną namų bei darbo aplinkoje, ir vengia ar priešinasi pokyčiams (pvz. nelaukti svečiai). Turi pastebimai gerą atmintį. Puikiai įsimena ir perpranta taisykles, įstatymus, procesus, sistemas, pastebi ir sumaniai patobulina ar išnaudoja jų

spragas. Mėgsta daug kartų atlikti ir tobulinti tą pačią veiklą, kuri kitiems gali pasirodyti nuobodi. Bendraujant su vaiku turi būti rumpi, aiškūs sakiniai. Pateikti vaiko kalbos lygi atitinkančias instrukcijas. Galima užduotis ir atsakymus pateikiami kompiuteryje, sudaryti vaizdinis tvarkaraštį. Kadangi vaikui sunku sklandžiai reikšti mintis arba blogai jaučiasi prieš visą klasę, leiskite atsiskaityti individualiai.

Šiems vaikams būdinga neįprasta mąstymo logika ir minčių dėstymas, **todėl**, vaikui pateikus užduoties atsakymą, nereikalaukite primygtinai paaiškinti, kaip jis tai atliko. Jeigu užduotis atlikta neteisingai, paaiškinkite tik klaidas. Būtina derinti kelis ugdymo(i) metodus ir per laiką pasirinkti tinkamiausią. Būtina tėvų ir artimųjų begalinė meilė vaikui ir savanoriškas bendradarbiavimas ugdymo(si) procese.

Naudota literatūra:

1. Atwood. Tony. Aspergerio sindromas. Išsamus vadovas. Margi raštai, 2013
2. Carrol Lee. Tober Jun. Indigo vaikai. Alma littera, Vilnius, 2008
3. East Viv. Evans Linda. Vienu žvilgsniu. Tyto Alba, Vilnius, 2008
4. Daugirdienė Irena, Gaizelytė Dalia, Prasauskienė Audronė. Mokykimės bendrauti. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Švedijos fondas „Vaggan“, Kaunas, 2007
5. Greene W. Ross. Nevaldomų vaikų nebūna. Kai vaikas – it tiksinti bomba. Vaga, 2017
6. Grigonis Algirdas. Normalizacija ir integracija: iš kur ateini ir kur eini..., Kaunas, 2000
7. Haddon Mark. Tas keistas nutikimas šuniui naktį. Sofoklis, Vilnius, 2016
8. Higashida Naoki. Kodėl taip mėgstu šokinėti. Kitos knygos, 2015
9. Picoult Jodi. Namų taisyklės. Alma littera, 2011
10. Prasauskienė Audronė ir autorių kolektyvas. Vaikų raidos sutrikimai. Norvegijos vyriausybė ir Atviros Lietuvos Fondas, Kaunas, 2003
11. Virtue Doreen. Kaip gyventi su indigo vaikais. Alma littera, Vilnius, 2009

Interneto puslapiai:

<https://fabiosa.ru/lyudi-indigo>

<http://logopedaslpc.lt/vaiku-autizmas-atpazinimas-ir-pagalbos-metodai>

<https://lt.wikipedia.org/wiki/Autizmas>

<https://sveikata.lrytas.lt/ligos>

https://lt.wikipedia.org/wiki/Aspergerio_sindroma

www.kitoksvaikas.lt/tag/aspergerio-sindromas

<http://www.vivamokykla.lt/index.php/lt/bendruomenei/tai-idomu/musu-knygos>

<http://www.vivamokykla.lt/index.php/lt/bendruomenei/tai-idomu/musu-knygos/131-naujosios-kartos-vaikai>

2019 m.
Kaunas